

Eduskunnan ympäristövaliokunnalle ICOMOS Suomen osasto ry:n lausunto

Asia: HE 70/2026 vp hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölaki ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

ICOMOSin Suomen osasto ry edistää kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen asiantuntevaa tutkimusta, suojelua ja säilyttämistä sekä konservointia ja restaurointia Suomessa ja osana kansainvälistä yhteistyötä. Osasto kuuluu kansainväliseen, valtioista riippumattomaan ICOMOS asiantuntijajärjestöön, joka toimii 153 maassa. ICOMOS toimii Unescon asiantuntijajärjestönä maailmanperintökysymyksissä.

Yhdistys kiittää mahdollisuudesta asiantuntijalausunnon jättämiseen ympäristövaliokunnalle. Haluamme tässä lausunnossa nostaa esille lakiesityksen kaksi keskeistä puutetta liittyen maailmanperinnön käsittelyyn sekä asiantuntijoiden valitusmahdollisuuksien turvaamiseen.

Lakiin tulee sisältyä pykälä koskien maailmanperintökohteita

Kansallisessa maailmanperintöstrategiassa on keskeiseksi toimenpiteeksi esitetty maailmanperinnön sisällyttäminen kansalliseen lainsäädäntöön. Siten turvataan kohteiden yleismaailmalliset arvot (OUV) ja tunnistetaan suojavyöhykkeiden merkitys näiden yleismaailmallisten arvojen turvaamisessa.

Vielä hallituksen esityksessä Kaavoitus- ja rakennuslaiksi (VN/279/2018) maailmanperintökohteilla oli oma lakipykälänsä. Nyt maailmanperintö on mainittu osana nykytilan arviointia ja perustelutekstissä, mutta siitä ei ole mainintaa itse lakitekstissä.

Maailmanperintökohteiden, niiden suojavyöhykkeiden sekä laajempien näkymäalueiden maankäytön sääntely ja huomioiminen jää usein vaillinaiseksi ja huolestuttavan tehottomaksi. Suojavyöhykkeiden roolista ja merkityksestä sekä vaikutusten arvioinnin laatimisen ajankohdasta on epäselvyyttä. Suomen valtion allekirjoittaman maailmanperintö-sopimuksen velvoitteet puuttuvat lainsäädännöstä. Maailmanperintökohteiden huomioiminen lainsäädännössä selkeyttäisi yhteydenpitoa Unescon sujuvoittaen arvioitavien hankkeiden käsittelyä.

Pidämme välttämättömänä maailmanperintökohteita kaavoituksessa käsitelleen erillisen pykälän sisällyttämistä alueidenkäyttölakiin. Maailmanperintökohteiden kaavoituksesta tulisi laatia myös erillinen ohje.

Kansalaisten ja yhteisöjen valitusoikeutta ja osallistumismahdollisuuksia ei saa kaventaa

Lakiesityksen valitusoikeuden määrittely poikkeuksineen on sekava kokonaisuus, josta osallisten, jopa asiantuntijayhdistysten, on vaikea päätellä, kenellä kulloinkin on mahdollista valittaa. Rakentamislaki jo supisti purkamisluvan valitusoikeutta ja poisti sen kokonaan yhteisöiltä. Lakiesityksen mukaan ympäristön kulttuuriarvoja varjelevat alueelliset ja paikalliset rekisteröidyt yhteisöt eivät pääse enää valittamaan, elleivät ole osanneet tehdä muistutusta jo kaavaehdotuksesta. Valitusoikeuden kytkeminen päätösehdotuksesta tehtyyn muistutukseen ei ole käytössä muualla Suomen lainsäädännössä.

Suomen ratifioimat kansainväliset sopimukset korostavat kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä rakennetun kulttuuriympäristön merkitystä. Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (SopS 50/2018) korostaa kaikkien kansalaisten ja yhteisöjen mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kulttuuriperintöä koskeviin asioihin. Århusin yleissopimuksen mukaan (SopS 121–122/2004)) valtioiden tulee ympäristöä koskevista asioista taata kansalaisilleen oikeus saada tietoa ja osallistua päätöksentekoon. Suomen valtio hyväksyi vuonna 2024 Davosin julistuksen, jonka tavoitteena on hyvä rakennuskulttuuri ja laadukas ympäristö. Lakiesitys ei turvaa näiden kansainvälisten sopimusten yhteiskunnallisten tavoitteiden toteutumista.

Lakiesityksen perusteluissa korostetaan lain yleisenä tavoitteena jokaisen mahdollisuutta tasa-arvoiseen osallistumiseen sekä vaikuttamiseen elinympäristöään koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Tämä tärkeä tavoite ei ole siirtynyt uusiin säännöksiin, kuten eivät myöskään muut esitetyt yleistavoitteet. Kansalaisten ja yhdistysten osallistumismahdollisuuden rajoittaminen tyypistää olennaisesti ympäristöä koskevan päätöksenteon asiantuntemuksen monipuolisuutta ja siten tietopohjan kattavuutta.

Esitämme valitusoikeuden palauttamista voimassa olevan lain mukaiseksi.

Rakennusperintöä koskevat suojelumääräykset eivät voi olla määräaikaaisia

Alueidenkäyttölailla tulee edistää kulttuuriympäristön säilyttämistä, osallistavaa päätöksentekoa ja kestävänsä kehityksen periaatteita. Perusteluosiossa esitetään, että maakunta-, yleis- ja asemakaavan suojelumääräykset voisivat olla määräaikaaisia, jolloin ne raukeaisivat tietyn ajan kuluessa ilman kaavan uudistamista. Tämä viittaus toimii vastoin koko suojelun logiikkaa, koska suojelun tarkoitus on säilyttää rakennus. **Em. esitys tulee poistaa laista ja sen perusteluista. Sen sijaan kulttuuriperintöinventointien ajantasaisuus tulee turvata myös lainsäädännöllä.**

Helsingissä 2.9.2026

Marianne Lehtimäki
puheenjohtaja